

TÜRKİYE-ÇİN ASKERİ TATBİKATI

Yrd. Doç. Dr. Sait YILMAZ

Türkiye ile Çin arasındaki askeri işbirliğinin bu aşamada ABD ile olan bir çekişmenin sonucu değil ama Türk savunma sanayi kartlarının çeşitlenmesi adına önemli bir açılımdır. Türkiye ve Çin'in bu ay içinde Konya'da gizli hava manevrası yaptığına ilişkin haberler basınımızda iç ve dış basında yer aldı (1). Habere göre Türkiye ve Çin'in bu ay içinde "Anadolu Kartalı" tatbikatları çerçevesinde Konya'da gizlice ortak bir hava manevrası yaptılar. NATO üyesi Türkiye, Konya'da 2000'li yılların başından bu yana gerek ittifak üyesi gerekse ittifak üyesi olmayan ve dost olarak tanımladığı ülkelerle savaş oyunları tatbikatları yapıyor. Bu habere göre Çin ile ilk kez bir hava tatbikatı yapıldı. Eğer bir tatbikat yapılıyorsa, doğal olarak, ortada bunu gerektiren bir kriz senaryosu olmalıdır. Ve bu tatbikat savaş uçaklarının kullanıldığı bir senaryo ise elbette düşman kuvvetleri, yani tehdit unsuru, bulunmalıdır. Nitekim tatbikatı öğrenen ABD'nin, tatbikatın neden yapıldığı ve ne tür savaş oyunlarının sergilendiği konusunda Dışişleri Bakanlığı ve Savunma Bakanlığı'ndan bilgi istediği bildirilmektedir. Söz konusu haber, son dönemde yaşanan pek çok iç ve dış siyasi gelişmeyi Türkiye-Çin ilişkilerinin potansiyeli üzerinden ABD ile olan müttefikliğimizi yeniden gözden geçirme fırsatı vermektedir.

Çin ve ABD Cephesinde Olup-Bitenler

Çin geleneksel olarak kültürel ve tarihi tecrübesi ile eyleme geçmek için ABD gibi yıllar veya aylar içinde değil on yıllar içinde düşünme ve sabretme eğilimi içindedir. Nitekim Pekin, ABD'nin bu kadar çok silahlı kuvvete başvurmasının Amerika'nın genel ekonomik ve askeri gücünü uzun vadede Çin lehine eriteceği inancındadır. Çin Devlet Başkanı Deng Xiaoping Çin stratejisinin genel prensiplerini şu şekilde açıklamaktadır (2): "*Sakince izle, reaksiyon için hazırlıklı ol, sıkı dur, kabiliyetlerini sakla, zamanı iyi kullan, asla lider olmayı deneme ve başarmak için yeterli ol.*" Çin stratejik odağını ekonomi ağırlık merkezli 'çok yönlü ulusal güç' ve 'stratejik kuvvet projeksiyonu' geliştirme yönünde sürdürmektedir. Çin, 'barışçı yükselme' stratejisi ile gücünü artırma sürecindedir. Çin, hızlı ekonomik gelişmesi ile önümüzdeki 20 yılda ABD'nin en önemli rakibi olacak yükselen güç olarak görülmektedir. Çin stratejisi; ABD'nin güç kullanma uygulamalarını engellemek ve hareketlerini kısıtlamak için, silahlanma ve ittifak oluşturma yolu ile askeri bir muhalefet ortaya koymadan yumuşak caydırma ve pasif direnişe başvurmaktır (3). Özetle Çin, Sun-Tzu'nun sözlerini hegemoni yaklaşımının temeline koymaktadır; "*Yenilmemek kendi gücüne, yenmek düşmanın gücüne bağlıdır. Başarı; kendi kapasiteni korurken, düşmanı yenilebilir hale getirmektedir.* (4)"

Çin yoğun ekonomik angajmanına rağmen Asya'daki nüfuzunu azaltmaya çalışan ABD ile ilişkilerini nasıl düzenleyeceği konusunda hala kararsız gözükmektedir. İki ülke ilişkileri bazen ani olarak gerilse de ekonomik ilişkiler ve terörle mücadele alanlarında ortak çıkarlara önem vermektedirler. Çin, ABD'nin füze savunma sisteminden ve Tayvan'a olan desteğinden endişe etmektedir. Bazı Çinliler ABD'nin Japonya ve Güney Kore üzerindeki etkisini istikrar sağlayıcı olarak görse de, bir kısmı da ABD'yi Çin'in yükselişinin önündeki en büyük engel ve bölgesel çıkarlarına potansiyel tehdit olarak değerlendirmektedir. Çin askeri gücünü modernize ederek 'küresel güç' olma yolunda hızla ilerlemektedir. Çin güç projeksiyonu enerji güzergâhlarını kontrol eden Hazar-Orta Doğu ve Tayvan-Mançurya-Malakka Boğazi-

Hint Okyanusu ekseninde askeri güç kullanma kabiliyetlerini geliştirmeyi hedeflemektedir. Çin bu bölgede rakip olarak gördüğü ABD'nin deniz ve hava gücünün teknolojik üstünlük avantajını kısa sürede kapatabilecek arayışlar içindedir.

Çin'in gelişen ekonomisi sadece uluslararası pazarı değil doğrudan ABD ekonomisini tehdit etmektedir. Siyasi olarak ABD, demokrasi ve şeffaflıkla Çin'i dünyaya entegre ederek 4.000 yıllık otokratik geleneğini temsil eden mevcut ülke içi iktidarına son verilebileceğini hesaplamaktadır. Çin şimdilik, daha çok askeri olmayan alanda olmak üzere, ABD'nin en büyük rakibi ve endişesi olmaya devam edecektir. Çin'in hayali Tayvan ile birleşerek Hong Kong'a benzer bir ekonomik patlama daha yaşamaktır. Çin askeri potansiyelinin geliştirilmesinde ana parametre ABD ile ilişkileridir. Çin bir yandan silahlı kuvvetlerini modernize etme ve ABD füze savunma sistemi planına karşılık nükleer caydırıcılığını artırma gayreti içindedir. Çin'in askeri planları Spratly adalarını savunmak ve Tayvan'ı nötralize etmek üzerinedir. ABD'li karar alıcıların ise kafası karışıktır. ABD araştırma merkezleri uzun zamandır Çin'in uzun vadede artan güç trendinin nasıl durdurulacağı üzerinde çalışmaktadır. Çin borsasında spekülasyon yapma denemeleri başarısız olmuştur. ABD'nin içinde bulunduğu aşama Çin ile çıkabilecek bir soruna müdahil olmak için en kötü dönemdir. Ancak, yine de, hatırlamak gerekir ki, büyük savaşlar toslayan ekonomileri ayağa kaldırmak için çok önemli bir kaldıraç olabilir.

Türkiye-ABD İlişkilerinde Askeri Parametreler

II. Dünya Savaşı'ndan beri Türk-Amerikan ilişkileri genel olarak güvenlik odaklı olduğu için Türkiye'de bu alanın sahibi olan askerler, ABD ile ilişkilerin gelişmesinde öncü ve lokomotif görevi görmüşlerdir. Öyle ki 2000'li yıllara kadar pek çok görüşme askeri kesimde işlerin kotarıldığı, sivil kesimle ise nezaketen görüşüldüğü çerçevede geçmiştir. Ancak, 1964 Johnson krizi ve ABD ile yaşanan 1975 silah ambargosu genellikle iyi olan ilişkilerde buruk sayfalar olarak kalmıştır. Türkiye ile ABD arasındaki ilişkiler, Sovyetler Birliği ile ABD arasındaki kutuplaşmanın eksenine üzerine oturmuştu. Türk- Amerikan ilişkilerinin çerçevesi büyük ölçüde II. Dünya Savaşından sonra ABD'nin Sovyetler Birliğini "çevreleme" stratejisinin bir neticesi olarak şekillenmişti. Geçmişte Türk-Amerikan ilişkileri geniş ölçüde askeri işbirliği boyutu üzerine bina edilmiş iken 1990'lı yıllar ile birlikte askeri bağ zayıflamaya yüz tutarken, ABD'nin gözünü diktiği Orta Doğu ve Orta Asya boyutunda ilişkilerin ekonomik ve siyasi boyutunun geliştirilmesi öne çıkmaya başladı.

Ancak, "tezkere travmasının" yaşandığı 2003 yılı ile birlikte ABD Türkiye'nin giderek artan bir hızla "bağımsız bir güvenlik aktörü" olmaya başladığını fark etti. Türkiye'nin tek taraflı olarak ABD'nin güvenlik çıkarlarını yakından ilgilendiren bir bölgede gerek askeri ve gerekse ekonomik girişimlerde bulunması riskinin gittikçe arttığı görüldü. Bu girişimlerin Türkiye'nin Amerikan çıkarlarından da öteye Türklerle Amerikalıları karşı karşıya getirerek "mavi maviye karşı" senaryosunu gündeme getirdiği değerlendirildi (5). Nitekim Türkiye'nin Irak'ın kuzeyini işgali böyle bir risk örneği idi. Türklerle iş yapmanın maliyetinin gittikçe artacağı kesindi ve ABD'nin Türkiye üzerindeki lojistik desteği aşınmaya başladıkça Türkler bu durumdan yararlanmaya çalışacaktı. Türkiye'de ABD ve/veya Avrupa'nın alacağı kararlara NATO İttifakı içindeki veto hakkını kullanarak baskı uygulama isteği uyanabilecekti. Türkiye gözle görülür bir şekilde bölgesel bir güç olma yolunda ilerlemekteydi.

Amerikalılar daha 1990'larda Büyük Orta Doğu Projesini ve yeni Orta Doğu Konfederasyonu haritasını hazırlarken Türkiye'ye çoktan yeni rolünü biçmişti; ılımlı İslam modeli ile Türkiye Orta Doğu'ya örnek olacaktı (6). Bunun dışında Ankara yeni

haritada kurulacak devletlere rıza gösterecek ve hatta onları yaşatacağı. Özetle, ılımlı İslam projesi ile Kürdistan projesi iç içe geçmiştir. Laik Türkiye Cumhuriyeti dönüştürmenin ve ABD'nin siyasi heveslerinin önündeki en önemli engel ise TSK idi ve 2003 sonrası bölücü terör örgütü PKK ile mücadele kapsamında Irak'a girebilmek için ABD'nin kapısını çalıyordu. Böylece ABD ve Türkiye arasında Washington'da görüşmeler yapıldığı Kasım 2007'ye geldi. AKP ve ABD'nin hedef tahtasında TSK vardı ve bir yandan Türkiye'ye sınırlı harekât izni verilirken öbür taraftan Ergenekon için düğmeye basıldı (7). Artık terörle mücadele kapsamında askerle ile hükümet arasındaki makas açılmıştı. Nitekim bu işi 35 yıldır üstlenen askerlerin üzerinden alıp, terörle mücadele işi sözde Dışişleri Bakanlığı'na verildi. Amerika'nın aklı ile terörle mücadeleden 'terörle müzakere sürecine' geçildi ve İmralı ile yeni bir "aşk başladı". Bu arada, Türk halkının AB ve ABD'ye olan pozitif bakışının giderek azaldığını söyleyelim (8). Türk halkının sadece %17'si ABD hakkında olumlu görüşe sahip ve bu oran 2007 yılına göre %7 arttı. Buna karşılık Türk halkının %26'sı İran, %20'si Çin ve %16'sı Rusya hakkında olumlu düşünüyor.

Savunma Cephesinde Türkiye-ABD-Çin Üçgeni

Uzun yıllar bütçesinin büyük bir bölümünü savunma harcamalarına ayıran Türkiye, Avrupa'da silahlı kuvvetler mevcudu açısından birinci, dünyada ise altıncı sırada yer alıyor. TSK, ortalama 9,9 milyar dolar savunma harcamasıyla Avrupa ülkeleri arasında 5. sırada yer alıyor. Avrupa'da en çok savunma harcamasını İngiltere yapıyor. Türkiye, Orta Doğu ülkeleri arasında savunma harcamaları açısından dördüncü sırada bulunuyor. Orta Doğu'daki en yüksek savunma harcamasını ise İran yapıyor. Savunma sanayi verilerine göre ülkemizin yıllık ihracatının 2010 yılında 1.5 milyar dolar seviyesine ulaşması tahmin ediliyor. Ülkemiz bu alandaki ihracat pazarını Orta Doğu'dan, Afrika'ya Avrupa'dan da Uzak Doğu'ya doğru kaydırıyor. Türkiye sınırları içinde, kara ve hava araçlarında 7, deniz araçlarında 4, roket-füze alanında 7, elektronik askeri yazılımda 15 ve bilişim alanında 7 şirket, üretim ve Ar-Ge çalışmaları yapıyor. Türk ordusu önemli modernizasyon projeleri için pek çok uluslararası konsorsiyumun içinde yer almakta. Geleceğin uçağı F-35'ler için ABD bile para bulamazken, Türkiye seçeneklerini artırmaktadır.

Türkiye bir yandan savunma sanayisi ile atılım içine girmişken diğer yandan dünya orduları ile işbirliğini de artırıyor. Haziran 2007'de Çin'e ziyarette bulunan dönemin Kara Kuvvetleri Komutanı Org. İlker Başbuğ'dan sonra Çin Genelkurmay Başkanı Yardımcısı Orgeneral Zhang Li, 11 Aralık 2007 tarihinde Ankara'da Genelkurmay Başkanı Org. Yaşar Büyükanıt'ı ziyaret etmişti. Türk Hava Kuvvetleri, başta uzay çalışmaları olmak üzere, Çin savunma kabiliyetleri ile ilgilenmekte, işbirliği önermektedir. Kara Kuvvetleri ise Çin'den orta irtifa hava savunma sistemi almak için başvurmuştur (9). Çin ile 150 kilometre menzilli roket üretimini gerçekleştiren Türkiye, bunları 30 Ağustos 2007 yılındaki Zafer Bayramı kutlamalarında tanklar üzerinde sergilemişti. Türkiye-Çin askeri ilişkileri Türkiye'de periyodik olarak yılda birkaç kez tekrarlanan Anadolu Kartalı tatbikatına Çin'in ilk defa katılımı ile yeni bir döneme girmiştir. Hatırlanacağı gibi daha önceki tatbikatlara ABD ve İsrail de katılmakta idi. İsrail'in dışlanması ardından bununla bağlantısı açıkça itiraf edilmese de ABD de tatbikata katılmayacağını açıkladı.

Çin ile yapılan ortak tatbikatının belirli bir düşman senaryosunu hedef almaktan daha çok barışçı maksatlar ile komuta-koordinasyon usullerinin denenmesine yöneliktir. Ortak tatbikat, Çin Başbakanı Wen Jiabao'nun 8 Ekim Cuma günü Türkiye'ye yapacağı ziyaret öncesine rastlaması da manidardır. Konya'daki

manevralarda savaş oyunlarına katıldıkları tahmin edilen Çin'in Rus yapımı MİG 29 ile SU 27 savaş uçaklarının, Türkiye'nin envanterindeki F-16'lar ile boy ölçüşebilecek yüksek teknolojiye sahiptir. Türkiye, geçen yıl MİG 29 almak için girişimlerde bulunmuş sonradan bu projeden vazgeçmişti. Çin ile gelişecek savunma ilişkilerinin TSK'ya ABD'ye bağımlılığı had safhada olan havacılık ve hava savunma sistemleri alanında önemli bir alternatif sağlayacağı kesindir. Bununla beraber Çin-Türkiye ilişkilerinin ivme kazanmasını ABD ile olan savunma sanayine dayalı ilişkilerin kötü gitmesine bağlamak için vakit henüz erkendir.

Sonuç

Türkiye ile Çin arasındaki askeri işbirliğinin bu aşamada ABD ile olan bir çekişmenin sonucu değil ama Türk savunma sanayi kartlarının çeşitlenmesi adına önemli bir açılamdır. Türkiye-Çin ilişkileri, son yıllarda yapılan birçok üst düzey ziyaret, iki ülkenin imza attığı onlarca protokol, yapılan işbirliği çağruları ve vaatlere rağmen istenen noktaya gelmemiştir. Bunun temel nedeni ise Türkiye'nin Batı payandallı görünüşünden kurtulamaması, kısaca Çin'in devam eden şüpheleridir. Türkiye, Çin ile ilişkilerinin ekonomik boyutundan daha çok siyasi ve güvenlik yönüne odaklanmalıdır. Çin kartının, ABD'nin yumuşak karnı olduğu kesindir. Türkiye, Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ)'nün kurucu ve aktör ülkesi Çin Halk Cumhuriyeti'nin Kafkaslar yolu ile Avrupa'ya bağlanma stratejisini destekleyebilir. Türkiye uzun yıllar ihmal ederek bir politika geliştiremediği Kafkaslar, Orta ve Güney Asya'da ancak gerçekçi ve çıkar endeksli politikalar ile kazanım elde edebilir. Türkiye için Çin ile ilişkiler, hep savunduğumuz 'Sıvı Güvenlik' konseptinin stratejik güç projeksiyonunun gelişmesinde önemli bir havuzdur. Yeter ki, artık Amerika'nın değil, kendi oyunumuzun aktörü olmaya karar verelim. Türkiye ŞİÖ ile ilişkilerini sürekli geliştirebilmek için olası olumsuzluklara müdahale edebilecek ve çözümlenebilecek acil durum senaryoları geliştirmeli ve bu senaryoları ekonomik, siyasi ve güvenlik yönelimleri ve yaklaşımları ile gerektiğinde destekleyebilmelidir.

04.10.2010

(1) BBC News, Sep 29, 2010.

(2) US Government Accounting Office: "FY04 Report to Congress, Annual Report", Government Printing Office, (Washington D.C., 2008), p.58-60.

(3) Steve Chan: "Soft Deterrence, Passive Resistance: American Lenses, Chinese Lessons", Matthew B. Ridgway Center, University of Colorado, (2005), p.11.

(4) Sun-Tzu: "Art of War", Denma Translation Group, Shambhala Publications, (Boston, 2001), p.48-49.

(5) Edward Erickson: "Turkey As Regional Hegemon--2014: Strategic Implications For The United States, Turkish Studies, Volume 5, Number 3, (Autumn 2004), pp. 25-45(21).

(6) Yılmaz Polat: "Amerikan Gizli Belgelerinde Türkiye'de İslamcı Akımlar", Milenyum Yayınları, (İstanbul, 2010).

(7) Gazeteci Fehmi Kuru, Ergenekon soruşturmasına 5 Kasım 2007 tarihinde yapılan Bush-Erdoğan görüşmesinde karar verildiğini hem köşesinde yazdı hem de Kanal 7 televizyonunda açıkladı.

(8) Defense News: "Türkler Yüzünü Doğuya Dönüyor", (23 Eylül 2010), <http://www.savunmasanayi.net/defense-news-turkler-yuzunu-doguya-donuyor/defense-news-turkler-yuzunu-doguya-donuyor/>

(9) Barış Adıbelli: "TSK.dan Çok Yönlü Açılım", Cumhuriyet Strateji, (02 Temmuz 2007).